

Katedra softwarového inženýrství,
Matematicko-fyzikální fakulta,
Univerzita Karlova, Praha

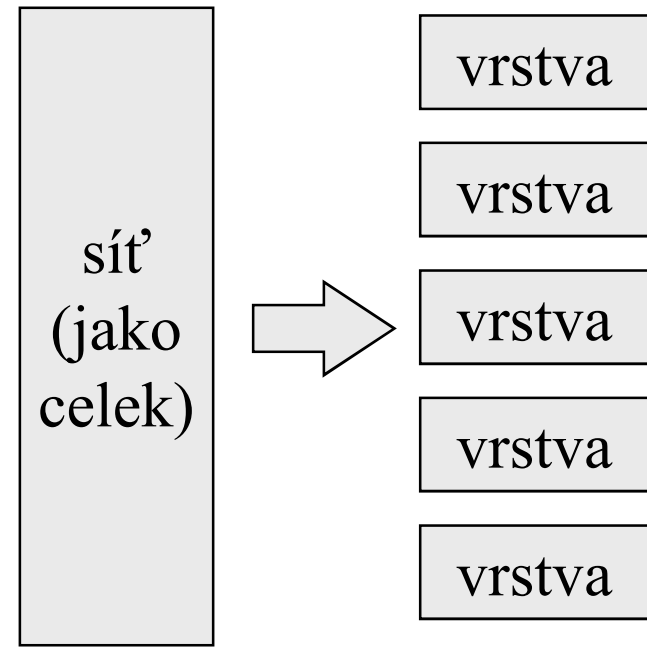

Lekce 3: Sít'ové modely a architektury, RM ISO/OSI

Jiří Peterka, 2007

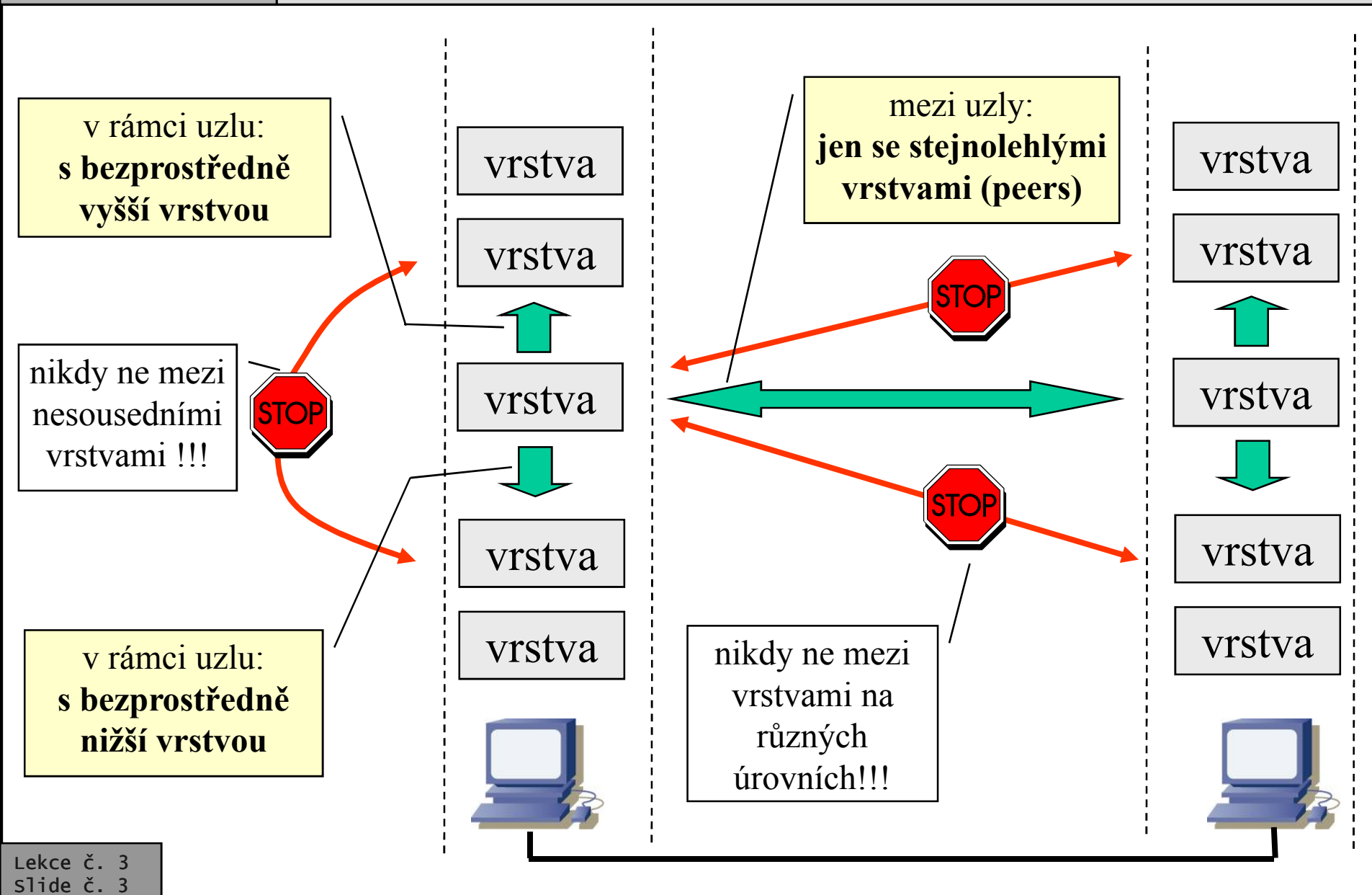
„vrstevnatá filozofie“

- implementovat funkční síť je hodně složité a náročné
 - stejná situace jako při řešení velkých SW celků
- jde o jeden velký problém, který se vyplatí dekomponovat
 - rozdělit na menší části, které je možné řešit samostatně
- zde: dekompozice se provede po hierarchicky uspořádaných vrstvách
 - dobře to odpovídá povaze řešeného problému
 - přináší to i další výhody
 - možnost alternativních řešení na úrovni nižších vrstev
 - větší modulárnost
 -

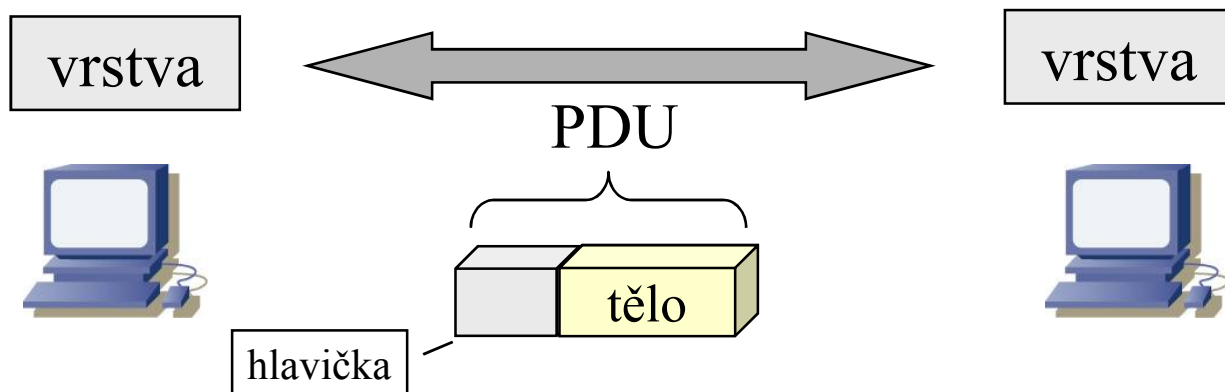

- musí se vyřešit otázky jako:
 - kolik má být vrstev
 - co má která vrstva dělat
 - jak mají vrstvy spolupracovat
 - vertikálně (v rámci uzlu)
 - horizontálně (mezi uzly)
 -

způsob komunikace mezi vrstvami

"horizontální" komunikace mezi vrstvami

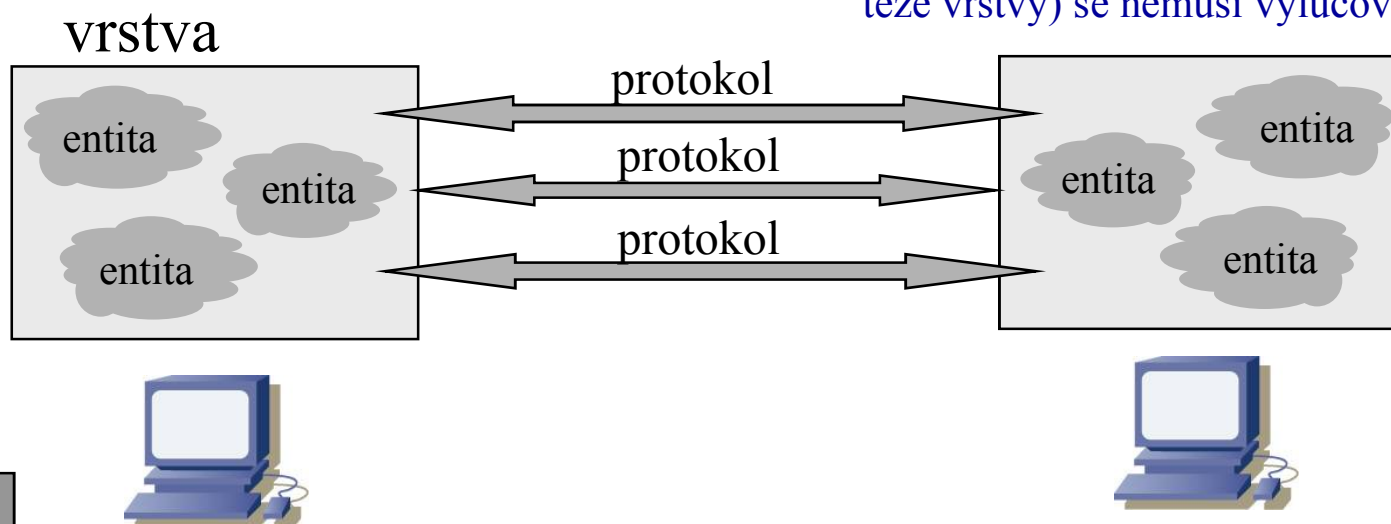

- vzájemná komunikace stejnohlých vrstev různých uzlů se musí řídit předem dohodnutými pravidly
- pravidla této vzájemné komunikace definuje tzv. **protokol**
- protokol definuje (mj.):
 - co si komunikující strany posílají, jaký to má formát a význam, kódování atd.
 - obecně: komunikující strany si předávají tzv. **PDU** (Protocol Data Unit)
 - každý PDU má dvě části: **hlavičku** (header) a **tělo** (náklad, payload)
 - jak komunikace probíhá, jak mají strany reagovat na různé situace atd.
 - ošetřuje standardní i nestandardní situace

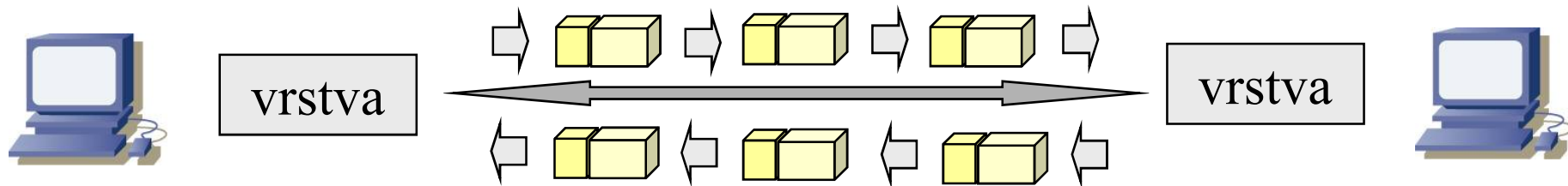
PDU se na úrovni různých vrstev nazývá různě:
rámec, buňka, paket, segment, zpráva ...

upřesnění: entity a protokoly

- vrstvy nejsou „jednotlivé“
- v každé vrstvě může existovat a fungovat několik relativně samostatných **entit**
 - entita může být např. proces, démon, úloha,
- entity ve stejné vrstvě mohou
 - plnit rozdílné funkce (nekonkurovat si)
 - plnit stejné/obdobné funkce (ale jiným způsobem, tj. konkurovat si)
- protokol definuje pravidla komunikace mezi entitami stejnohlých vrstev
 - každý protokol vždy „patří“ do určité konkrétní vrstvy
- protokol určuje způsob, jakým je realizována určitá služba
 - pro každou vrstvu může existovat několik alternativních protokolů
 - jeden např. pro spojovaný přenos, druhý pro nespojovaný
 - současné použití různých protokolů (v rámci téže vrstvy) se nemusí vylučovat

"horizontální" komunikace mezi vrstvami

- komunikace mezi stejnohlými vrstvami (entitami) různých uzlů má asynchronní charakter

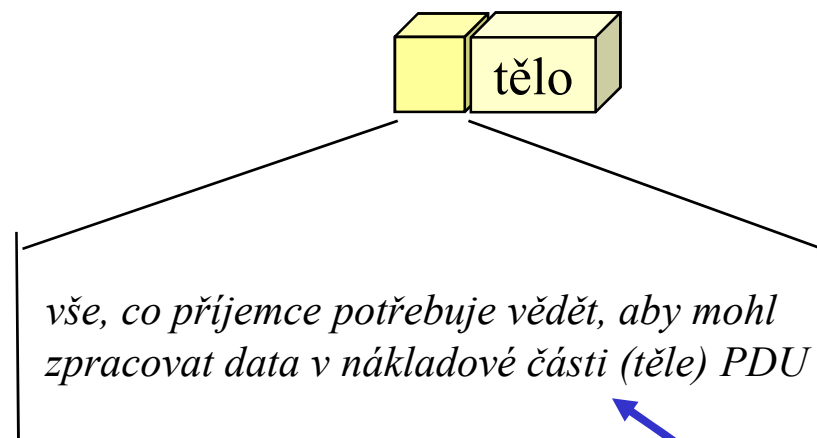
- *"pošlu své PDU a čekám na odpověď"*
- odpověď přijde "kdykoli" (nezávisle na tom, co právě dělám)

- lze přirovnat k zasílání zpráv

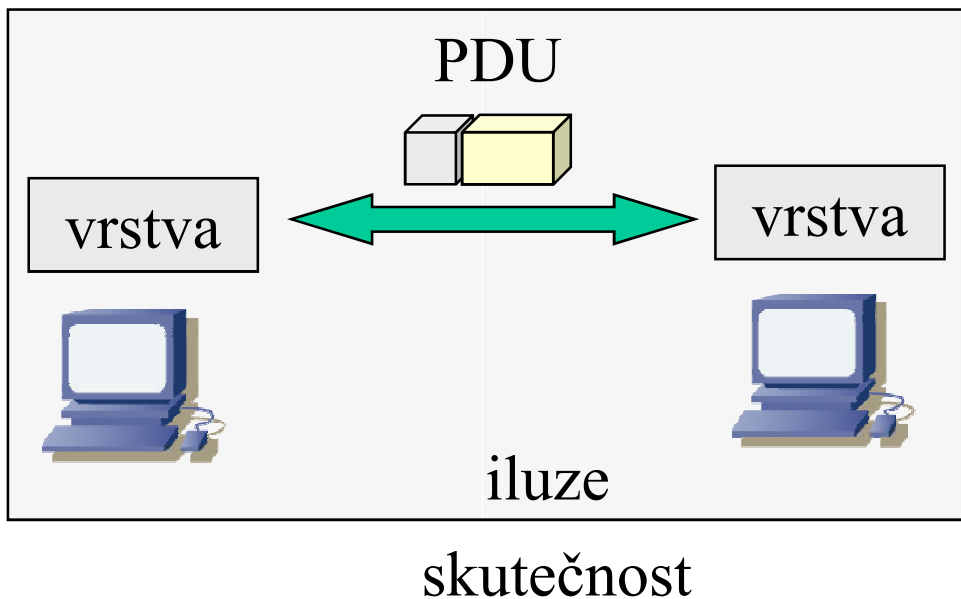
- pošlu zprávu a čekám na odpověď

- veškeré "režijní" informace, určené "protistraně" (partnerské entitě na druhé straně) musí být obsaženy v jednotce PDU

- v její hlavičce
- např. druh zasílaných dat, pořadové číslo PDU, adresa odesílatele a příjemce, kontrolní součet, příznaky,

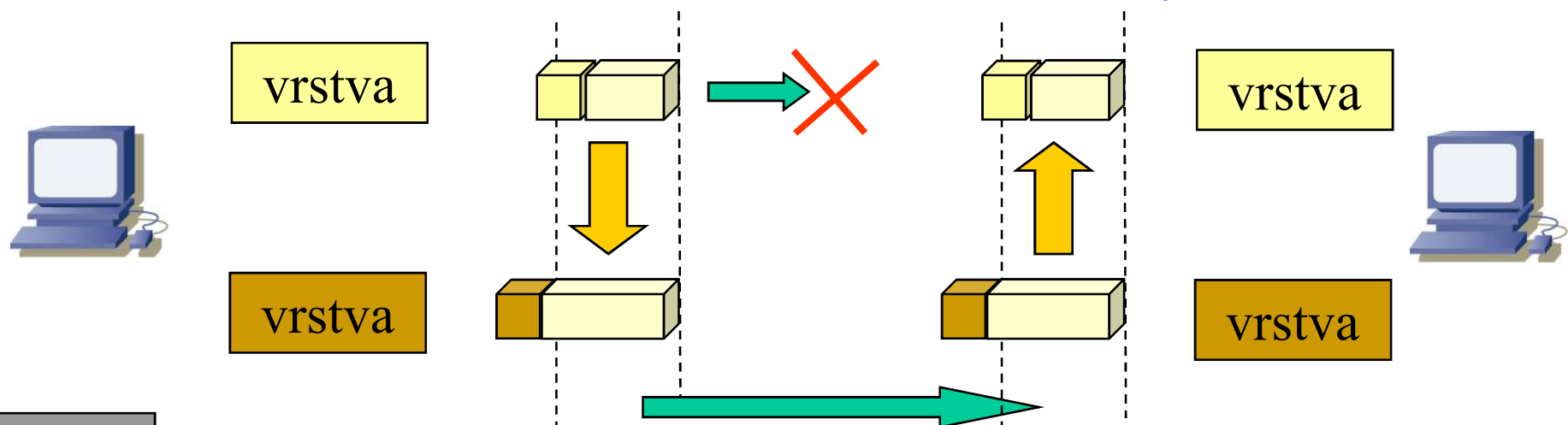

"horizontální" komunikace mezi vrstvami

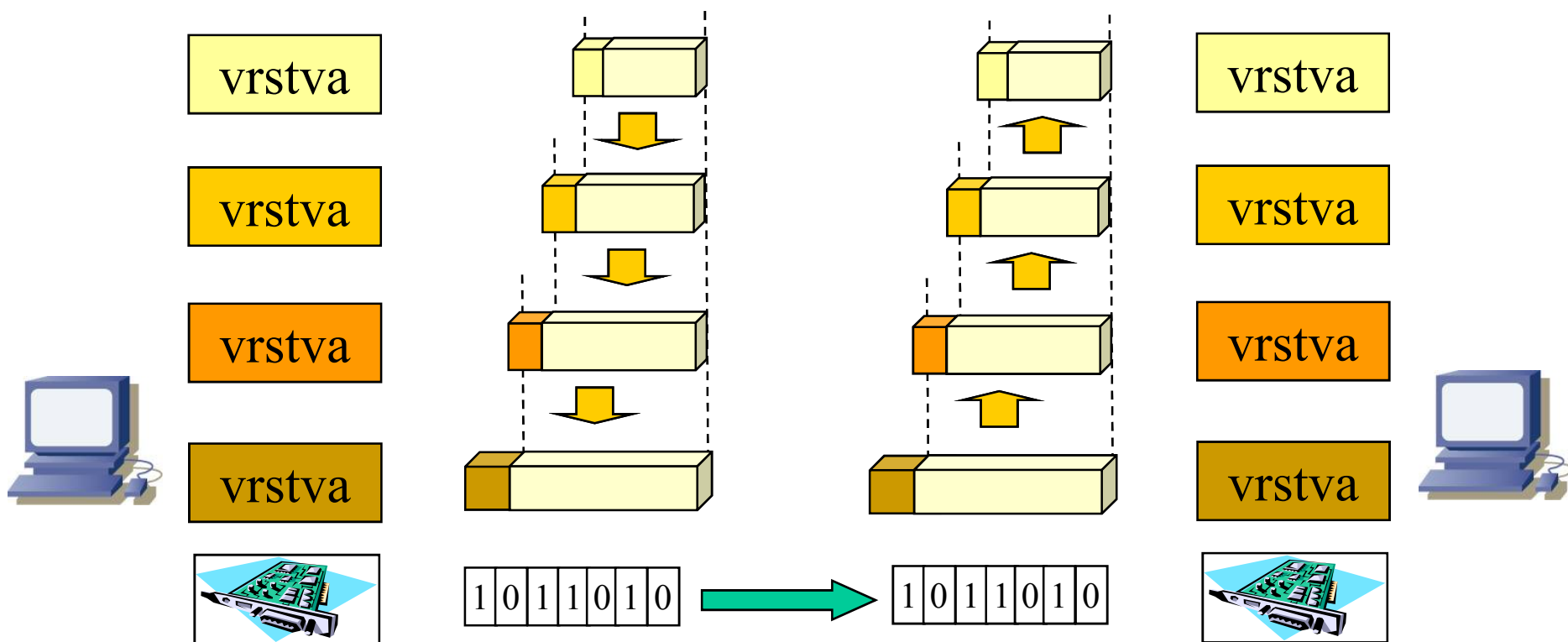
- představa, že si stejnohlé vrstvy skutečně předávají (přímo) mezi sebou jednotky PDU (*rámce, pakety, segmenty, ...*) je POUZE ILUZÍ
- ve skutečnosti je předávají bezprostředně nižší vrstvě, s požadavkem na doručení druhé straně !!!

– nižší vrstva je vloží do svého PDU

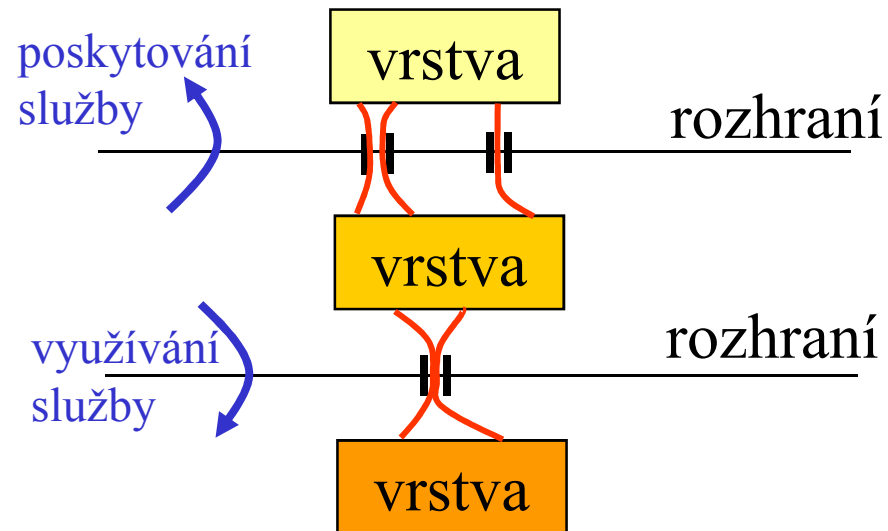
"horizontální" komunikace mezi vrstvami

- předávání PDU (bezprostředně) nižší vrstvě k doručení pokračuje až k nejnižší vrstvě (fyzické vrstvě)
- pouze nejnižší vrstva (fyzická vrstva) skutečně přenáší nějaká data
 - po jednotlivých bitech !!!

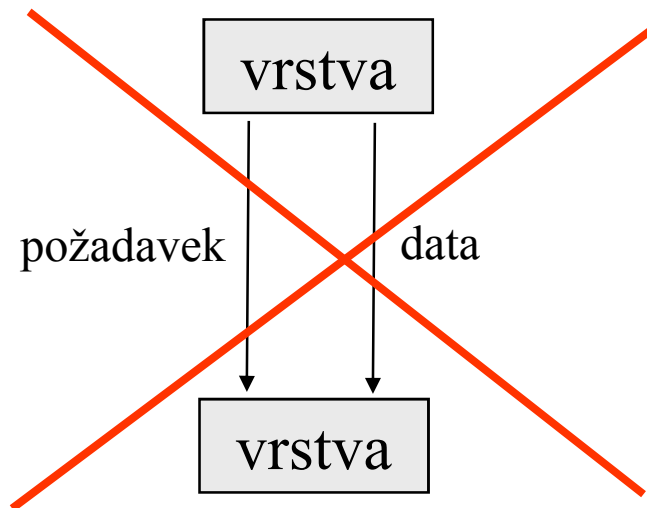
"vertikální" komunikace mezi vrstvami

- má charakter:
 - poskytování služeb
 - vrstva poskytuje své služby bezprostředně vyšší vrstvě
 - využívání služeb
 - vrstva využívá služeb, poskytovaných bezprostředně nižší vrstvou
 - využívá je k plnění svých úkolů

- příklad:
 - nejnižší (fyzická) vrstva přenáší jednotlivé bity
 - bezprostředně vyšší (linková) vrstva využívá přenosu jednotlivých bitů k tomu, aby přenášela celé bloky dat
 - tzv. rámce (své PDU)
- mezi vrstvami je definované rozhraní
 - je implementačně závislé, není "vidět" mimo daný uzel !!!
- komunikace mezi vrstvami probíhá skrze "přechodové body" v tomto rozhraní
 - ISO/OSI: body **SAP** (Service Access Points)
 - TCP/IP: **porty**
- identifikace přechodových bodů je viditelná i "z vně" !!!
 - už nemůže být implementačně závislá !!!!!

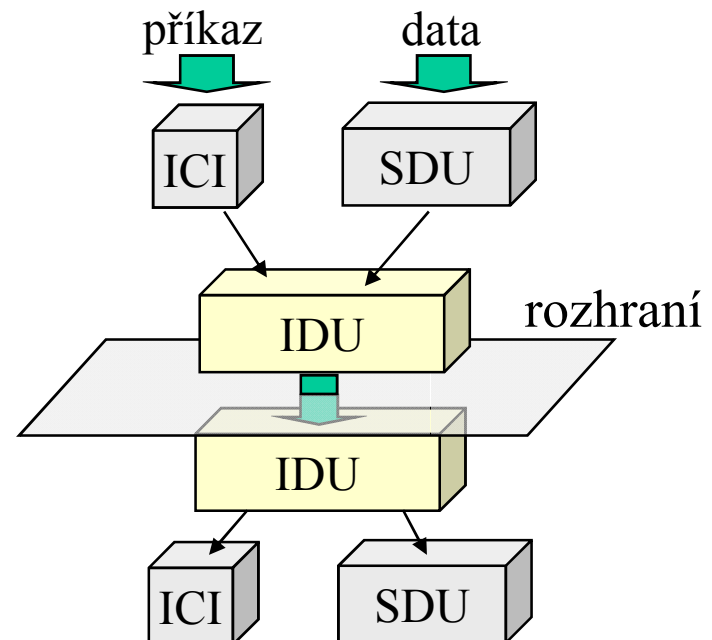
"vertikální" komunikace mezi vrstvami

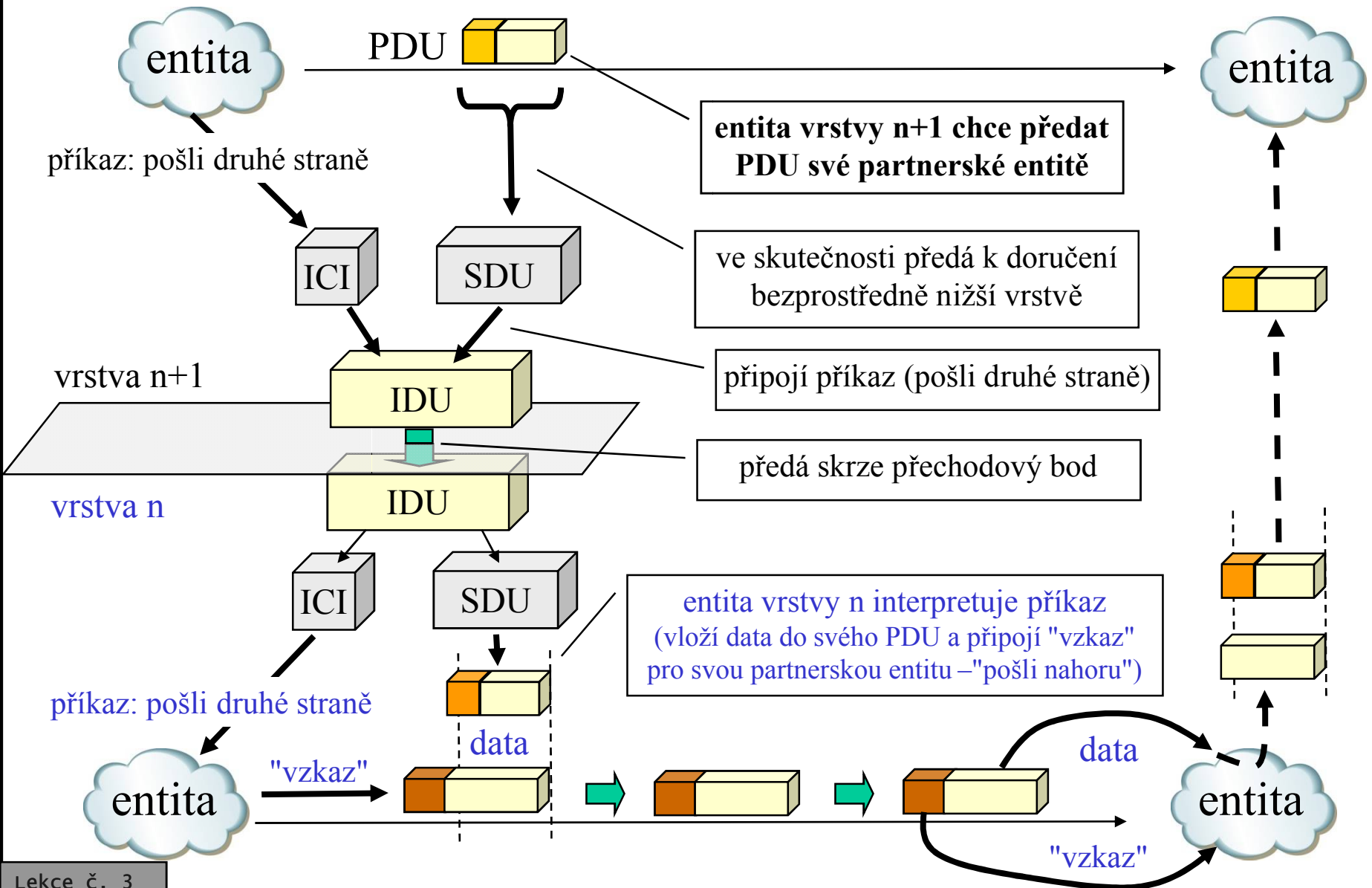

- neprobíhá po 2 samostatných kanálech
 - 1x pro požadavek (příkaz, operace)
 - 1x pro data
- důvod: byly by nutné 2 přechodové body
 - nebo nějaké zdvojení přechodových bodů

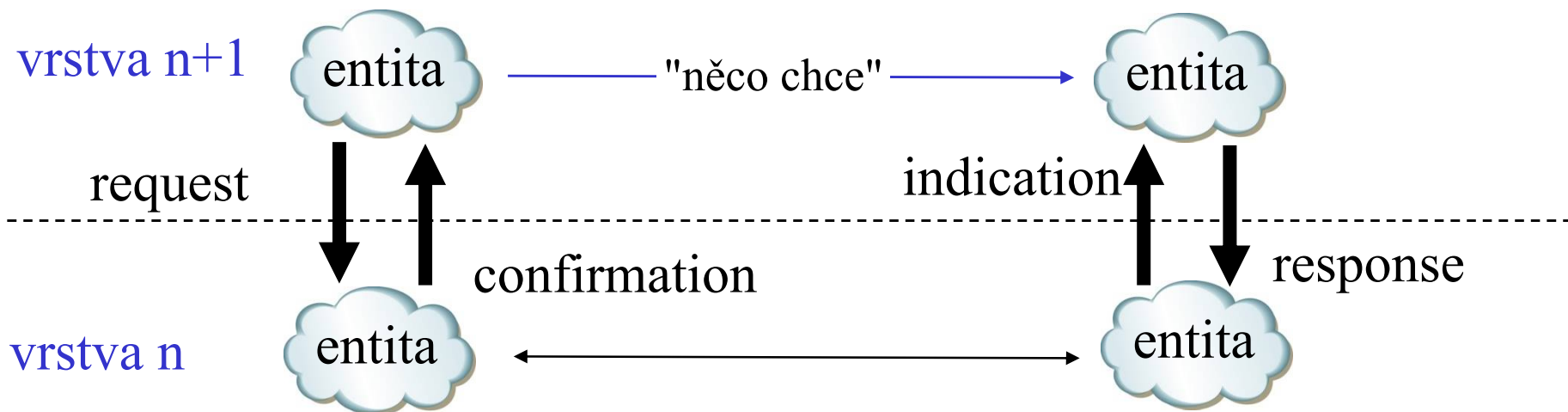
- místo toho:
 - požadavek (příkaz) se "zabalí" spolu s daty do jednoho "balíčku" (IDU) a ten se předá skrze přechodový bod
 - IDU (Interface Data Unit):
 - ICI (Interface Control Info)
 - SDU (Service Data Unit)

tzv. marshalling

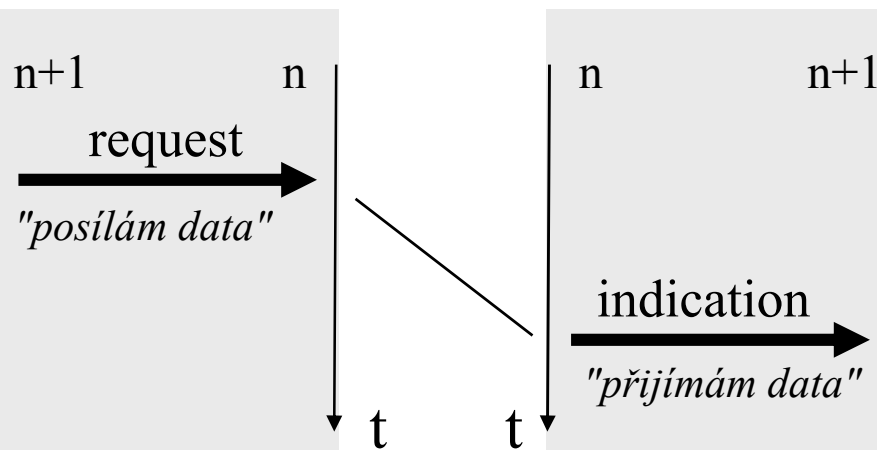
"vertikální" komunikace: význam předávaných pokynů (ve světě spojů)

- request (žádost)
 - generuje entita vrstvy n+1, která žádá o poskytnutí služby (žadatel)
- indication (indikace, oznámení)
 - generuje "protilehlá" entita vrstvy n, upozorňuje svou "nadřazenou" entitu vrstvy n+1 na požadavek
- response (odpověď)
 - generuje "protilehlá" entita vrstvy n+1, v odpověď na požadavek
- confirmation (potvrzení)
 - generuje entita vrstvy n, potvrzuje tím vyřízení původního požadavku entity vrstvy n+1

obecná
primitiva, v
terminologii
"světa spojů"
(umožňují
přístup ke
službám)

časový průběh komunikace

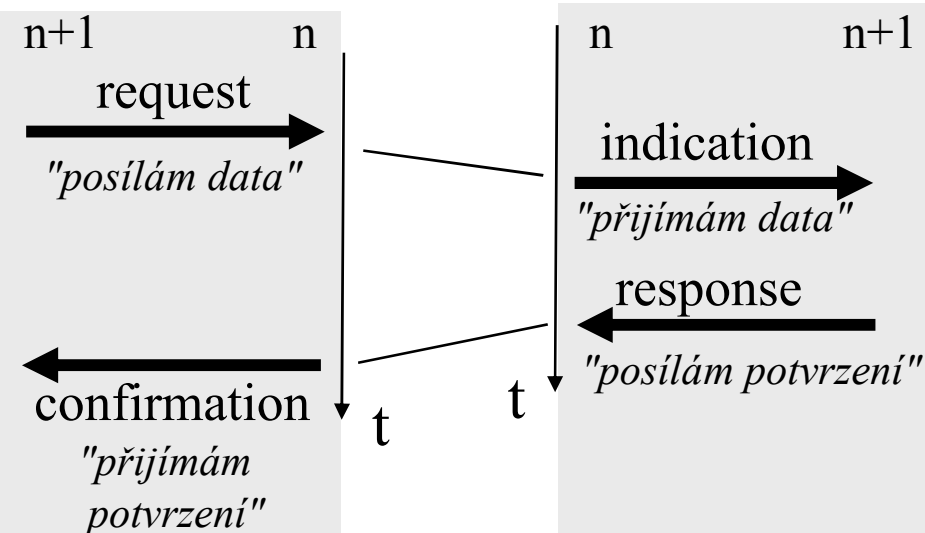

- **nespojovaný a nespolehlivý způsob komunikace**

- "žadatel" vyšle žádost (data)
 - žádost přijme entita "žadatele" na vrstvě n a předá své partnerské entitě u "poskytovatele"
- "poskytovatel" je upozorněn na příchod žádosti (dat)
 - entita vrstvy n u "poskytovatele" přijme požadavek a upozorní na něj nadřazenou entitu (na vrstvě n+1)

- **spojovaný a spolehlivý způsob komunikace**

- "žadatel" vyšle žádost
 - data, žádost o navázání spojení
- "poskytovatel" je upozorněn na žádost
 - data, žádost o navázání spojení
- "poskytovatel" vygeneruje odpověď
 - potvrzení dat, souhlas s navázáním spojení
- "žadatel" obdrží potvrzení o vyřízení svého požadavku
 - potvrzení, souhlas navázáním spojení

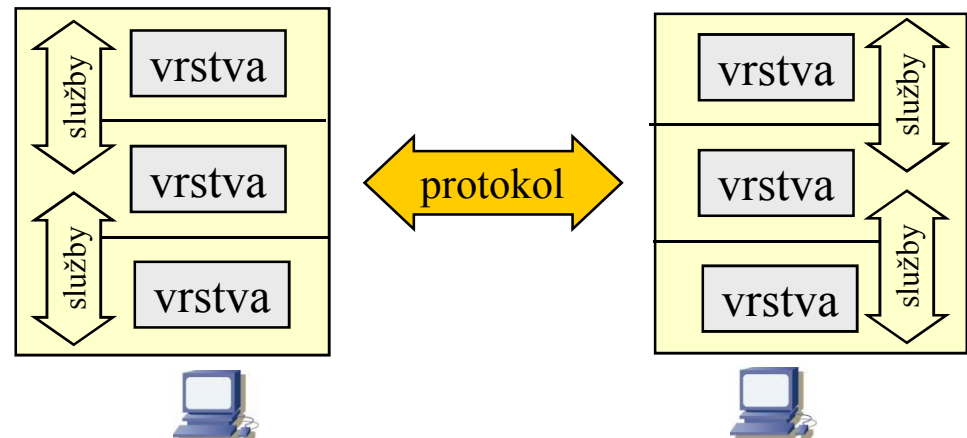
shrnutí

služby (angl.: services)

- týkají se vertikální komunikace
 - mezi vrstvami
 - jsou poskytovány "skrže" rozhraní mezi vrstvami
- *služby ani rozhraní nejsou "vidět" z vně daného uzlu*
 - **výjimka:** identifikace přechodových bodů, slouží k identifikaci entit v rámci vrstvy
- rozhraní mezi vrstvami nemusí být standardizováno
 - může být (a bývá) na různých uzlech/platformách různé
- nemusí být (a není) standardizován ani způsob realizace služeb
 - není potřeba, aby byly na všech uzlech realizovány stejně

protokoly (angl.: protocols)

- týkají se "horizontální" komunikace
 - mezi stejnohlými vrstvami různých uzlů
- *protokoly jsou "vidět" z vně daného uzlu*
 - jejich implementace může zůstat skryta
- protokoly musí být standardizovány
 - musí být dopředu a všem známo, jaké jsou ...
 - pravidla, formáty, postupy atd.

sítový model a sítová architektura

- **sítový model** je ucelená představa o tom, jak mají být sítě řešeny
 - zahrnuje:
 - představu o počtu vrstev
 - představu o tom, co má mít která vrstva na starosti
 - nezahrnuje:
 - konkrétní představu o tom, jak má která vrstva své úkoly plnit
 - tedy konkrétní protokoly
- příklad sítového modelu:
 - **referenční model ISO/OSI**
- **sítová architektura** obsahuje navíc také:
 - konkrétní protokoly
 - tj. obsahuje i konkrétní protokoly
- příklad sítové architektury:
 - **rodina protokolů TCP/IP**

konkrétní protokoly vznikaly samostatně a dodatečně

referenční model ISO/OSI

- byl pokusem vytvořit univerzální síťovou architekturu,
 - skončil jako síťový model
 - bez protokolů, ty se dodělávaly postupně
- pochází „ze světa spojů“
 - od organizace ISO (International Standards Organization, správně: International Organization for Standardization)
 - v češtině: **Mezinárodní organizace pro normalizaci**
 - členy ISO jsou národní normalizační instituce
 - za ČR organizace ČSNI
- byl „oficiálním řešením“
 - řešením, které prosazovaly "orgány státu" a chtěly jej nasadit do praxe
 - dnes je prakticky odepsaný, prohrál v souboji s TCP/IP

geneze referenčního modelu ISO/OSI

- reagoval na vznik proprietárních a uzavřených sítí
 - IBM SNA,
- prvotní záměr: definovat, jak mají vypadat otevřené systémy
 - odsud: **Open Systems Architecture**
 - tj. i chování „uvnitř“, nejen „mezi sebou“
 - ukázalo se jako příliš náročné, dochází k redukci ambic
- druhé přiblížení: bude se týkat jen vzájemného propojení otevřených systémů
 - změna názvu: **Open Systems Interconnection Architecture**
 - opět se ukázalo jako příliš náročné
- třetí přiblížení: nebude to obsahovat konkrétní protokoly
 - ale jen představu o počtu vrstev a o tom, co má která vrstva dělat

Co je „referenční model ISO/OSI“?

- poslední iterace názvu
 - **Open Systems Interconnection**
- když byly „odstraněny“ protokoly, zbyl jen síťový model
 - jde o obecný „rámec“, do kterého jsou „zasazována“ konkrétní řešení
- konkrétní protokoly pro RM ISO/OSI byly vyvíjeny samostatně
 - a teprve dodatečně zařazovány do rámce ISO/OSI

filosofie RM ISO/OSI

- vznikal „od zeleného stolu“
 - a pak byl „nadiktován“ uživatelům
- vznikal maximalistickým způsobem
 - autoři se snažili zahrnout „*vše, co by někdy někomu mohlo hodit*“
- výsledek byl dosti odtažitý od reálné praxe
 - celá řešení se často ukázala jako nerealizovatelná, a hledala se implementovatelná podmnožina
 - vznikaly různé implementovatelné podmnožiny, které nebyly vzájemně kompatibilní
- mnohé výchozí předpoklady se ukázaly jako chybné

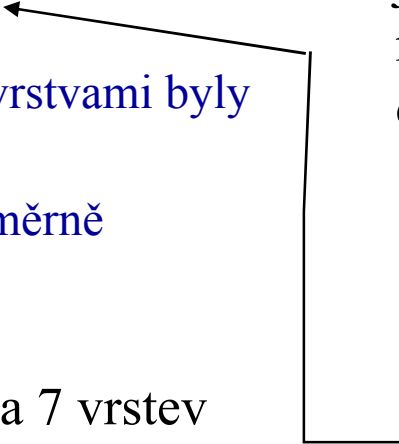

- profily GOSIP
 - když si státní (veřejné) instituce kupovaly síťové vybavení, trvaly na tom, aby vycházelo z ISO/OSI
 - ale RM ISO/OSI je příliš široký, a pro praktické použití je nutné jej „zúžit“ (vybrat implementovatelnou podmnožinu)
 - státní (veřejné) instituce musely takovouto podmnožinu přesně vyspecifikovat
 - tím vznikly profily **GOSIP** (Government OSI Profile)

pro srovnání:

- rodina protokolů TCP/IP vznikala postupným obohacováním
 - nejprve se navrhlo jednoduché řešení
 - teprve postupně se "obohacovalo"
 - až na základě skutečné potřeby
 - nové řešení muselo nejprve prokázat svou životaschopnost (možnost implementace, provozní zkušenosti)

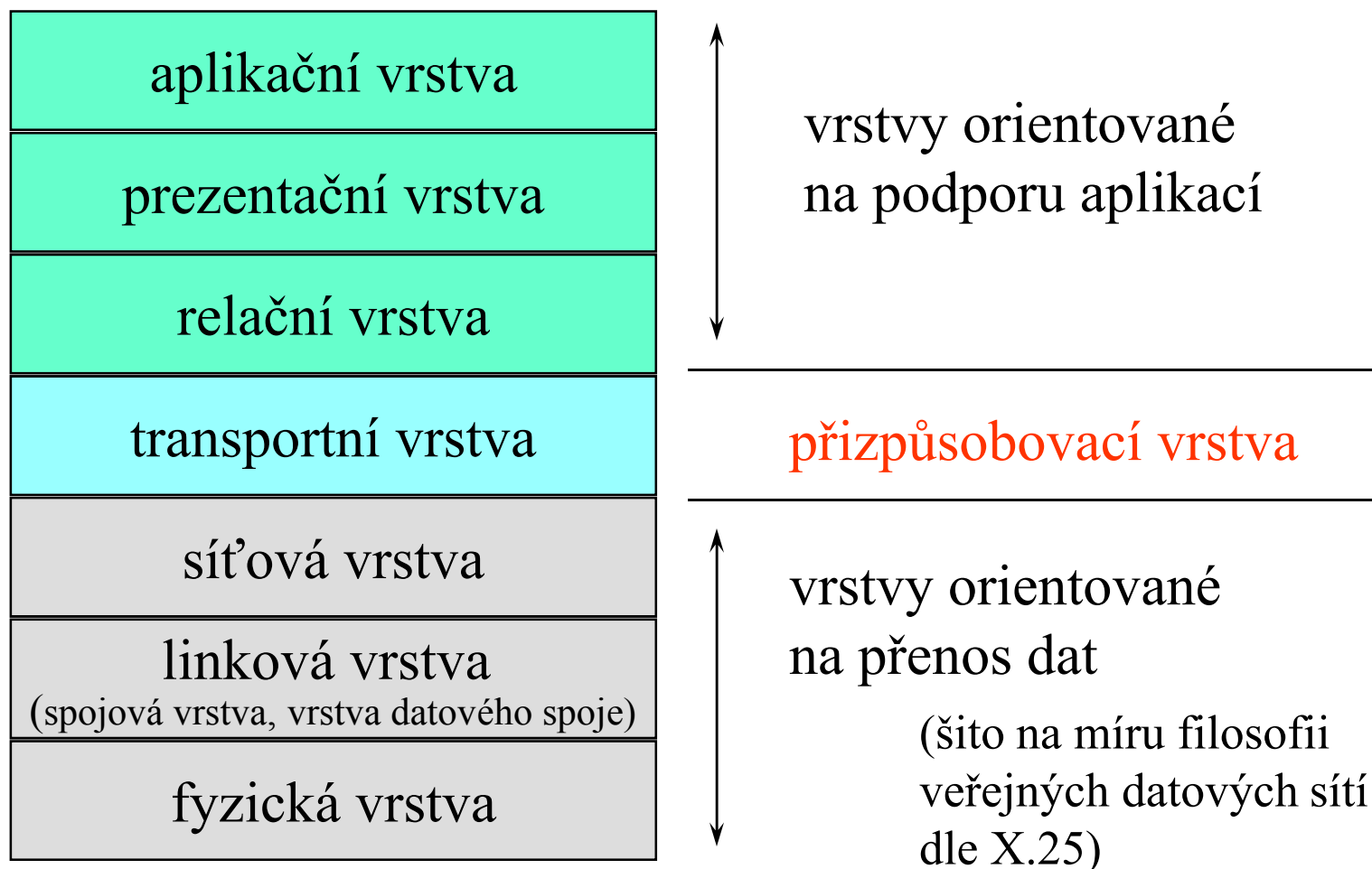
sedm vrstev ISO/OSI

- autoři ISO/OSI se dosti dlouho přeli o počtu vrstev
 - kritéria pro volbu vrstev:
 - činnosti na stejném stupni abstrakce mají patřit do stejné vrstvy
 - odlišné funkce by měly patřit do odlišných vrstev
 - aby bylo možné převzít již existující standardy
 - aby datové toky mezi vrstvami byly co nejmenší
 - aby vrstvy byly rovnoměrně vytíženy
 -
 - nakonec zvítězil návrh na 7 vrstev
-

- dnes se 7 vrstev zdá být zbytečně mnoho
 - např. rodina protokolů TCP/IP má jen 4 vrstvy
- některé vrstvy ISO/OSI jsou "málo vytížené"
 - např. vrstva relační a prezentační
- jedna vrstva ISO/OSI (linková) je naopak "přetížená" a rozpadla se na dvě podvrstvy
 - podvrstvu LLC
 - podvrstvu MAC

zde šlo hlavně o již existující
standard X.25

sedm vrstev ISO/OSI

fyzická vrstva

- zabývá se výhradně přenosem bitů
 - a v rámci toho otázkami typu:
 - kódování,
 - modulace,
 - časování,
 - synchronizace,
 - el. parametry signálů, konektory,
 - řídicí signály rozhraní,
- nabízí služby typu
 - přijmi bit,
 - odešli bit
- nijak neinterpretuje to, co přenáší
 - jednotlivých bitům nepřisuzuje žádný specifický význam
 - každý bit přenáší stejně
 - datový, režijní,
- na úrovni fyzické vrstvy se rozlišuje:
 - paralelní a sériový přenos
 - synchronní, asynchronní a arytmičtý přenos
 - přenos v základním a přeloženém pásmu
- pro přenos bitů mohou být využívána různá přenosová média
 - drátová
 - bezdrátová
- na úrovni fyzické vrstvy se pracuje s veličinami jako je:
 - šířka pásma (bandwidth)
 - modulační rychlost
 - přenosová rychlost

11001001

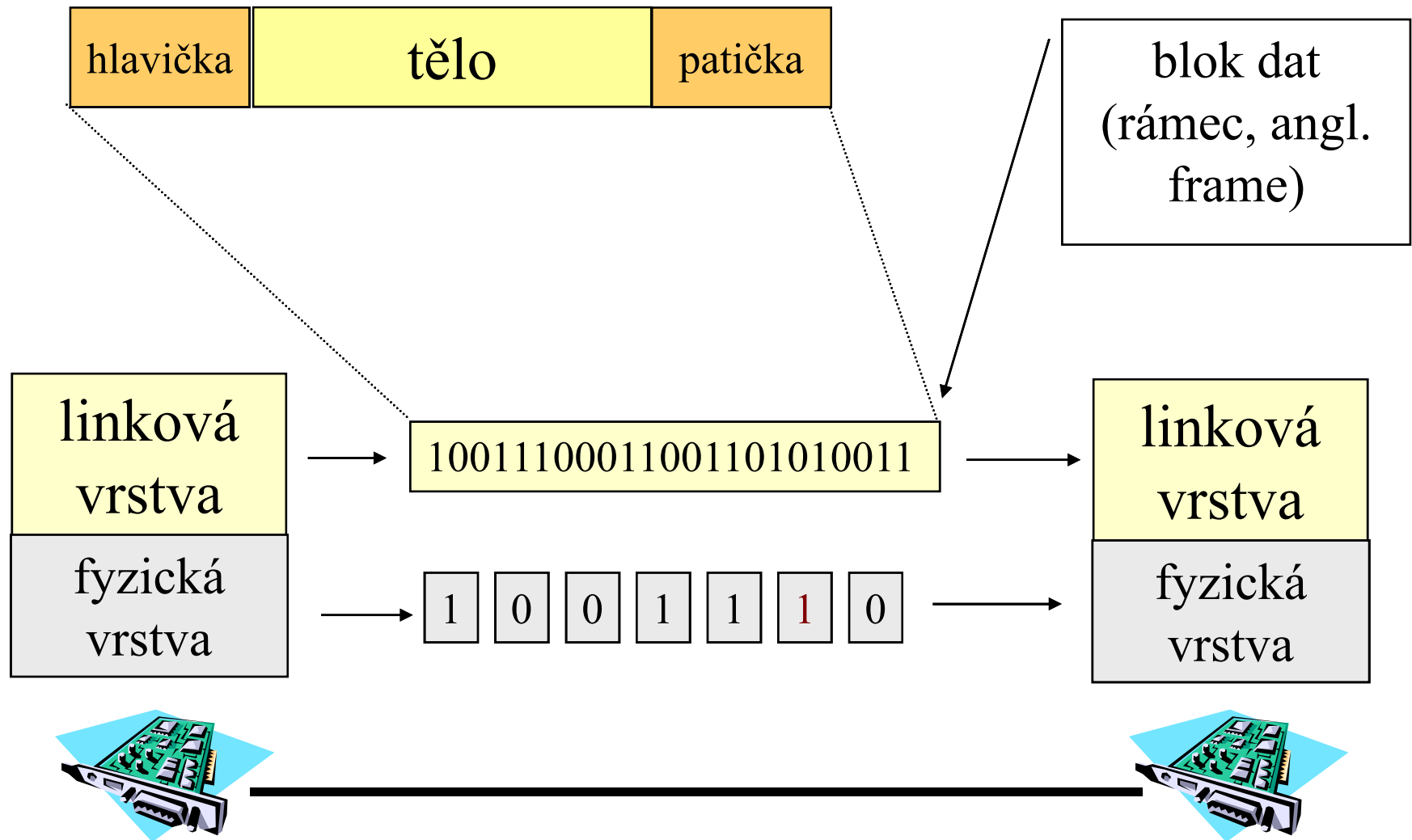
11001001010101001010101010010

linková vrstva (spojová vrstva)

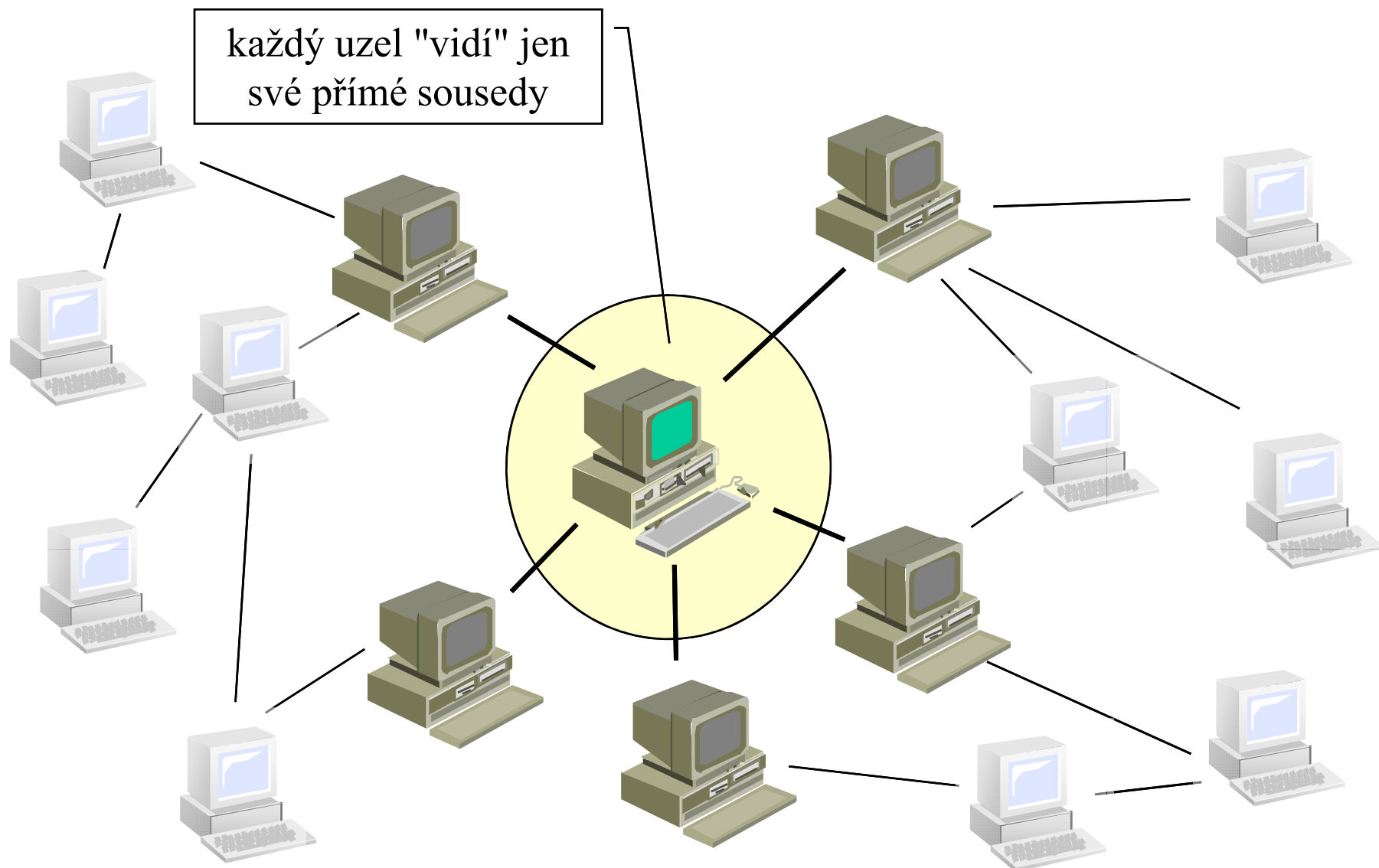
- přenáší celé bloky dat
 - tzv. **rámce** (frames)
 - využívá k tomu služby fyzické vrstvy
 - přijmi/odešli bit
- přenos rámců zajišťuje pouze k přímým sousedům
 - pouze v dosahu přímého spojení, bez "přestupu" přes mezilehlé uzly
- může fungovat
 - spolehlivě či nespolehlivě
 - spojovaně či nespojovaně
 - best effort / QoS
- může využívat různé přenosové technologie
 - na úrovni fyzické vrstvy
- úkoly linkové vrstvy:
 - synchronizace na úrovni rámců
 - správné rozpoznání začátku a konce rámce, i všech jeho částí
 - zajištění spolehlivosti (pokud je požadováno)
 - detekce chyb a jejich náprava
 - řízení toku
 - zajištění toho, aby vysílající nezahltil příjemce
 - přístup ke sdílenému médium
 - řeší konflikty při vícenásobném přístupu ke sdílenému médium
 - tento úkol nebyl mezi původně uvažovanými – následně způsobil rozpad linkové vrstvy na dvě podvrstvy

představa fungování linkové vrstvy

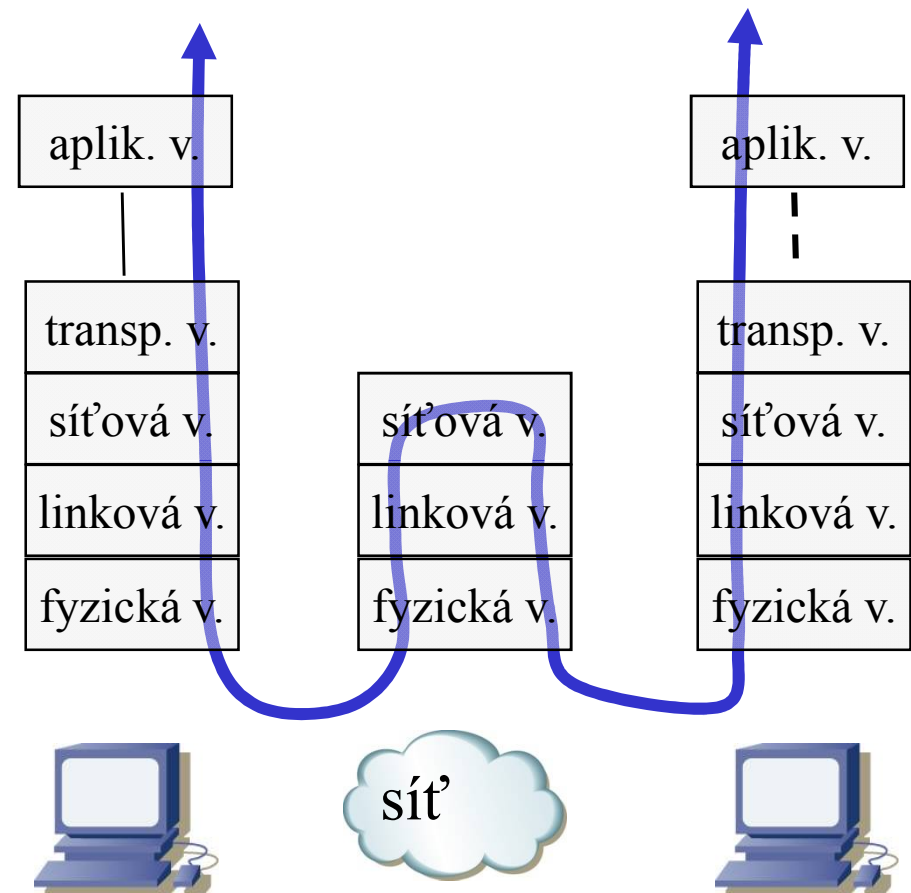

představa fungování linkové vrstvy

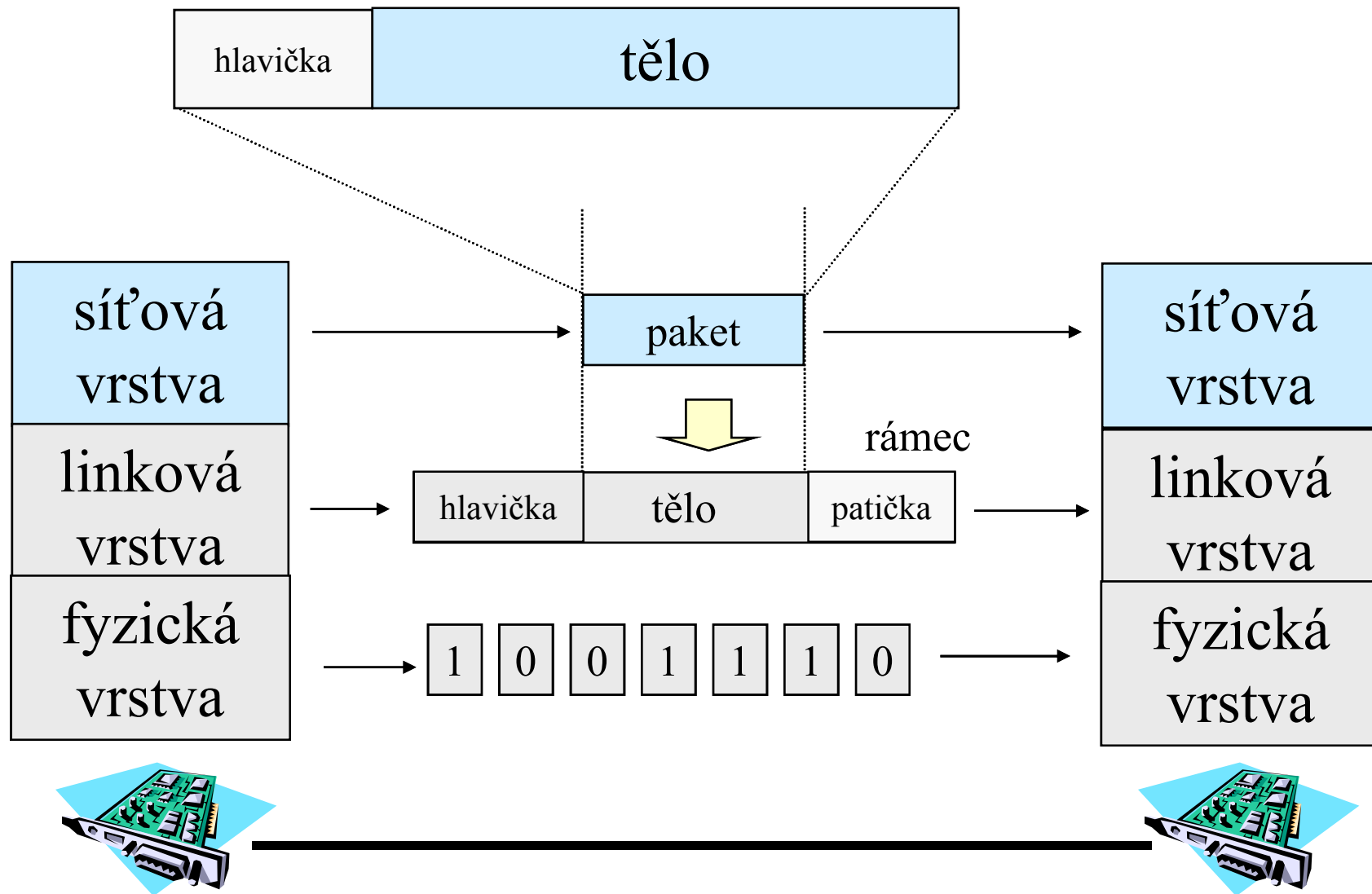

síťová vrstva

- přenáší bloky dat označované jako **pakety** (packets)
 - fakticky: vkládá je do linkových rámců
 - předává linkové vrstvě k doručení
- zajišťuje doručení paketů až ke konečnému adresátovi
 - tj. přes různé mezilehlé uzly
 - tzv. směrovače
 - hledá vhodnou cestu až k cíli
 - zajišťuje tzv. **směrování** (routing)
- může používat různé algoritmy směrování:
 - adaptivní, neadaptivní
 - izolované, distribuované, centralizované, ..
- je poslední vrstvou, kterou musí mít i "přestupní" uzly
 - tzv. směrovače (zajišťující směrování)

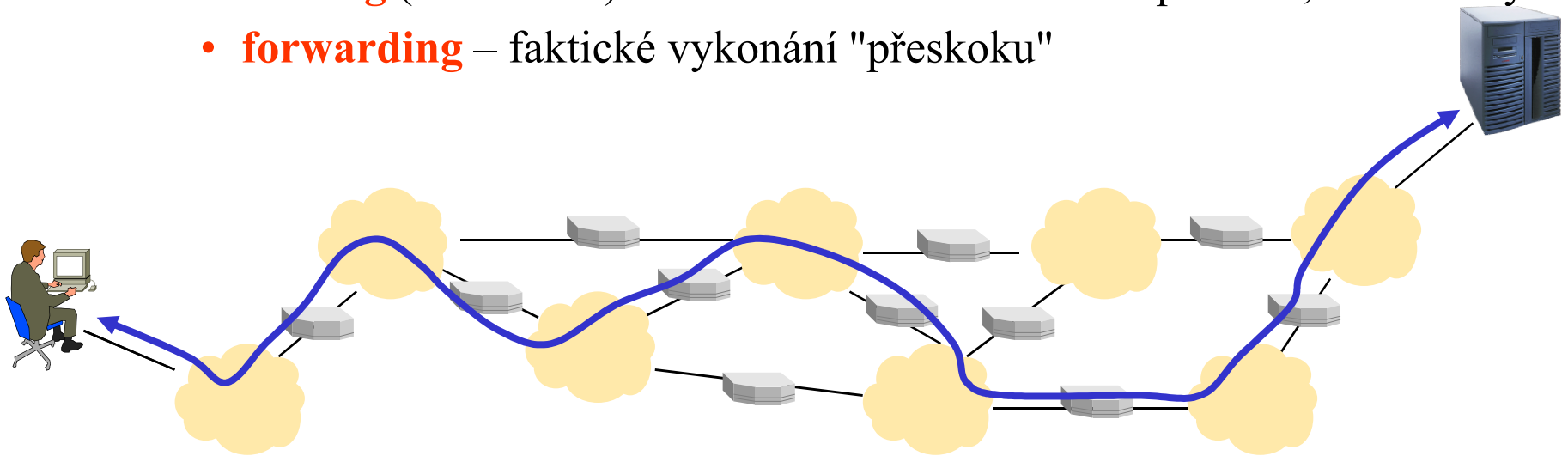

představa fungování síťové vrstvy

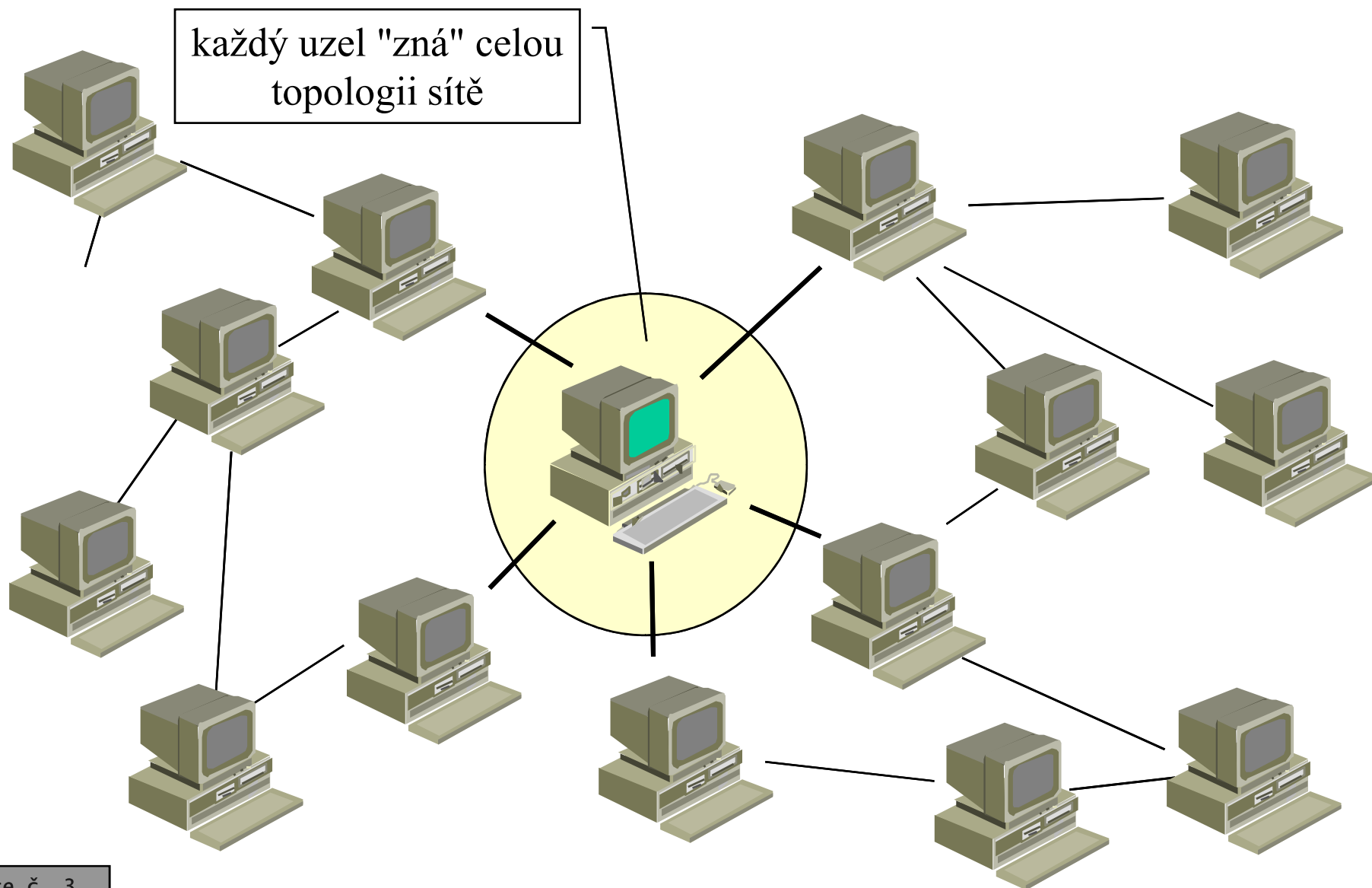

hlavní úkol síťové vrstvy

- doručovat data od jejich zdroje až k jejich koncovým adresátům
 - což může obnášet „přeskok“ přes různé mezilehlé uzly
 - linková vrstva se stará jen o doručování k přímým sousedům (v dosahu přímého spojení) a nezabývá se přeskoky
 - „přeskok“ vyžaduje:
 - **routing** (směrování) - rozhodnutí o dalším směru přenosu, volba trasy
 - **forwarding** – faktické vykonání "přeskoku"

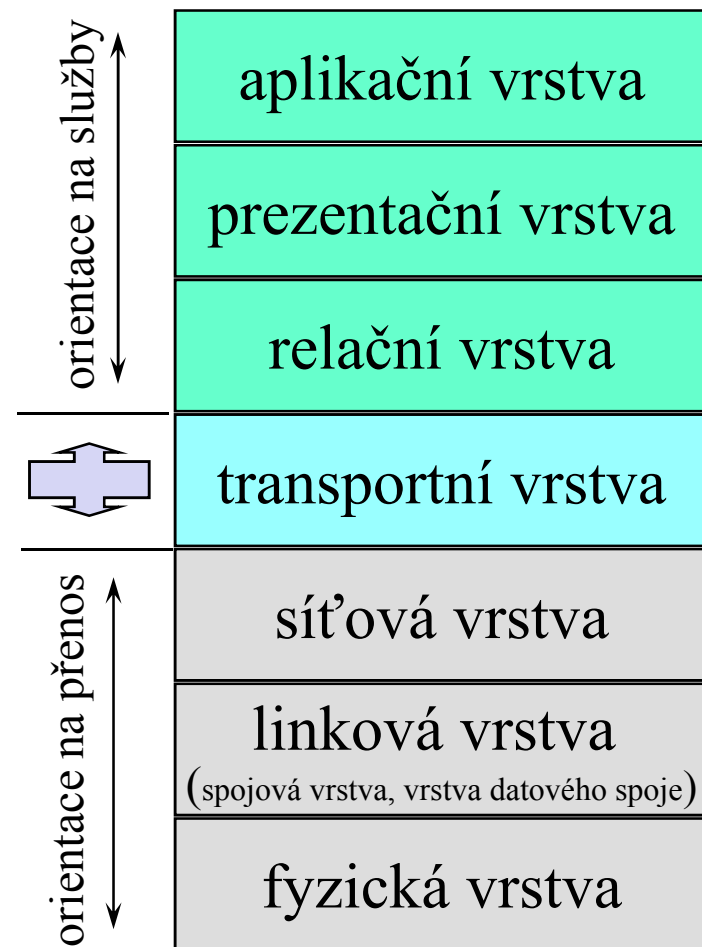

představa fungování síťové vrstvy

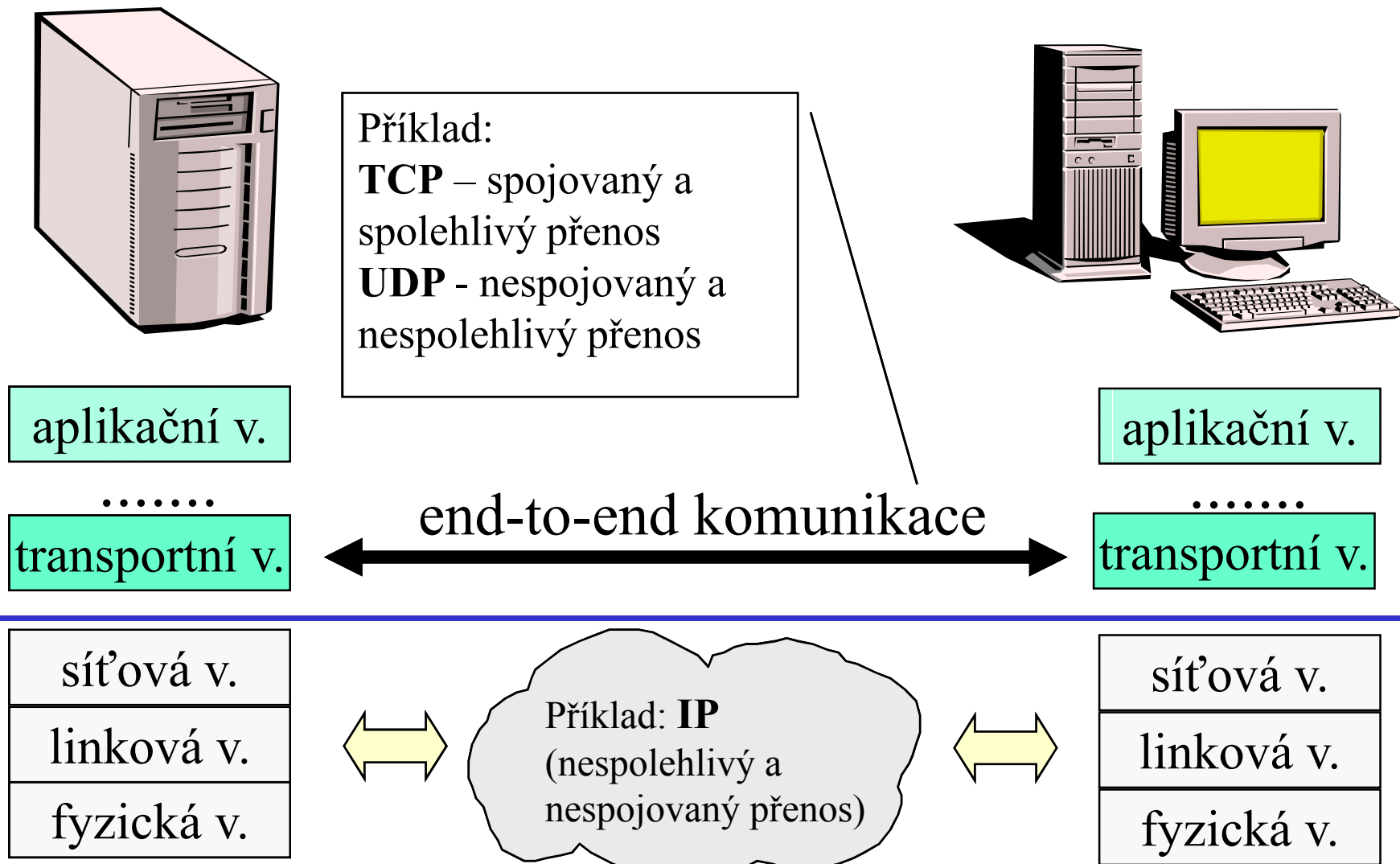

transportní vrstva

- teze:
 - nelze „hýbat“ s vlastnostmi a funkcemi nižších vrstev
 - třeba proto že patří někomu jinému
 - vyšší vrstvy mohou chtít něco jiného, než co nabízí nižší vrstvy
- je úkolem transportní vrstvy zajistit potřebné přizpůsobení!
- zajišťuje:
 - komunikaci mezi koncovými účastníky (end-to-end komunikaci)
- může měnit
 - nespolehlivý charakter přenosu na spolehlivý
 - méně spolehlivý přenos na více spolehlivý
 - nespojovaný přenos na spojovaný

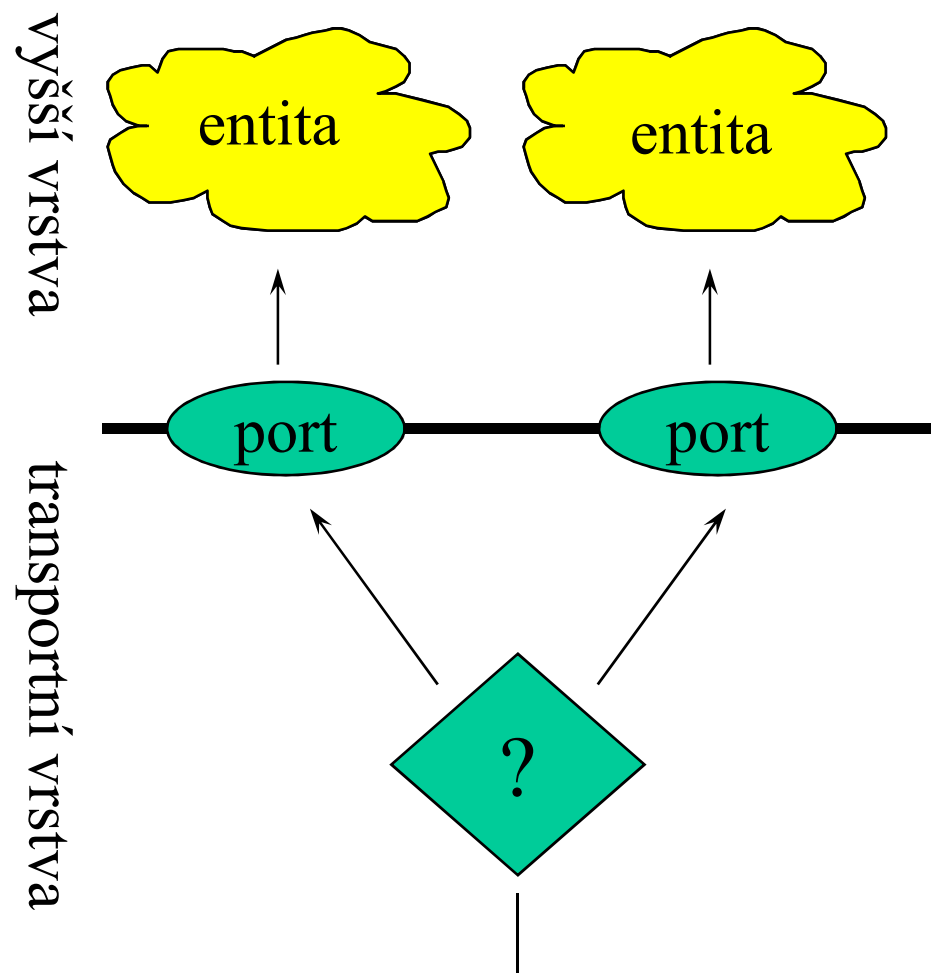

představa transportní vrstvy

další úkol transportní vrstvy

- do vrstvy síťové (včetně) se uzly chápou jako nedělitelné celky
 - síťové adresy reprezentují celé uzly
 - například: IP adresy v TCP/IP
- transportní vrstva již rozlišuje konkrétní entity v rámci každého uzlu
 - jednotlivé procesy, démoni, úlohy
 - rozlišuje je obvykle nepřímo, skrze přechodové body (**body SAP, porty**) ke kterým jsou tyto entity asociovány
 - např. čísla portů v TCP/IP

relační vrstva

- zajišťuje vedení relací
 - a co jsou relace?
- může zajišťovat:
 - synchronizaci
 - šifrování
 - podporu transakcí
 -

..... má toho poměrně málo na práci

- existence relační vrstvy v RM ISO/OSI je nejvíce kritizována
 - v TCP/IP relační vrstva zcela chybí

představa relací

relační
vrstva

jeden dialog
(relace)

transportní vrstva

po výpadku je spojení vytočeno znovu

v rámci jednoho spojení probíhají
(postupně) dva dialogy

prezentační vrstva

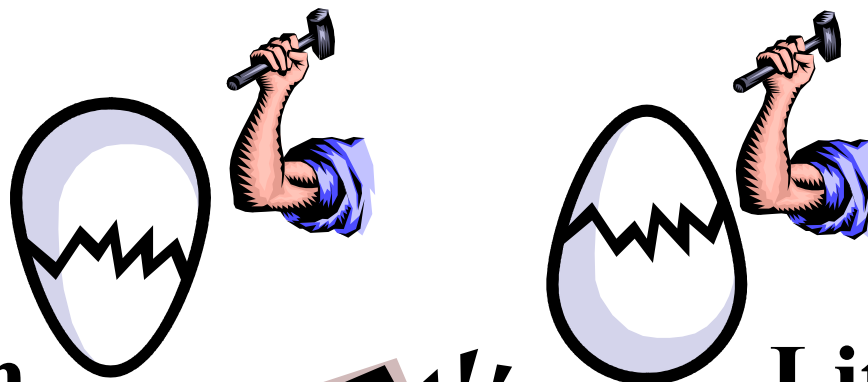
- nižší vrstvy se snaží doručit každý bit přesně tak, jak byl odeslán
- ale: stejná posloupnost bitů může mít pro příjemce jiný význam než pro odesílatele, např. kvůli
 - kódování znaků (ASCII, EBCDIC,...)
 - formátu čísel
 - formátu struktur, polí
 - ukazatelům (pointerům)
- prezentační vrstva má na starosti potřebné konverze, tak aby obě strany interpretovaly přenášená data stejně
 - např. u reálných čísel, textů
- prezentační vrstva má na starosti převod přenášených dat z/do takového tvaru, v jakém je možné je přenášet
 - např. je nutné "zlinearizovat" vícerozměrná pole, vícerozměrné datové struktury
 - týká se to např. i způsobu ukládání vícebytových položek do paměti
 - která je posloupností bytů

přenosový kanál je 1-rozměrný

příklad: konvence

Little Endian vs. Big Endian

týká se ukládání
vícebytových
položek do paměti

podobný problém:

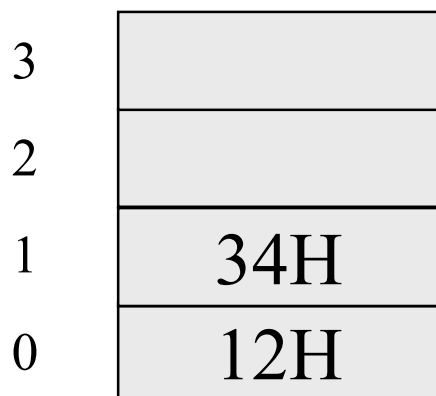
US: mm/dd/yy

EU: dd/mm/yy

Jap.: yy/mm/dd

Big Endian

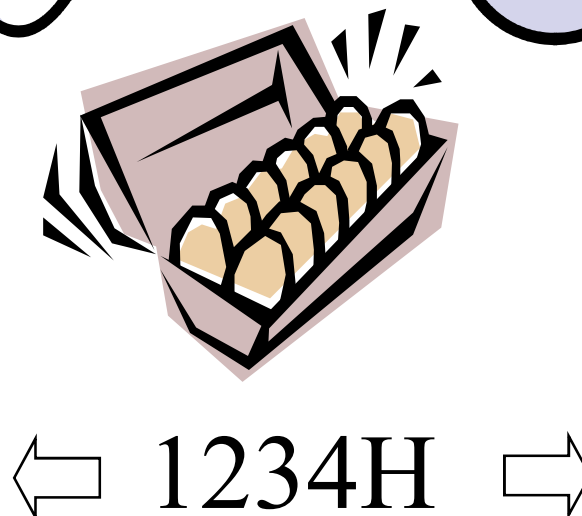
(vyšší byte je na
nižší adrese)

např. mikroprocesory

Motorola, SUNSparc, PowerPC,

mainframy IBM, Internet

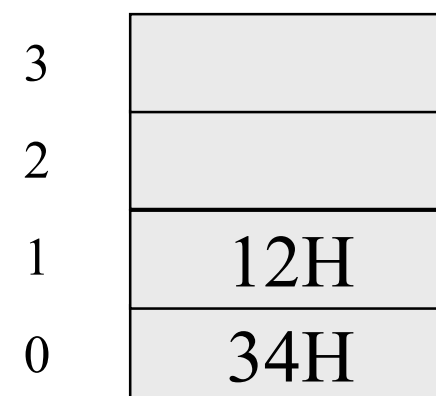

← 1234H →

Little Endian

(nižší byte je na
nižší adrese)

např. mikroprocesory

Intel, AMD, Ethernet

proč Little a Big Endian?

- 1. apríla 1980 napsal Dave Cohen dokument IEN 137

- IEN (Internet Experiment Notes) byly typem dokumentů, které posléze splynuly s RFC

- s názvem:

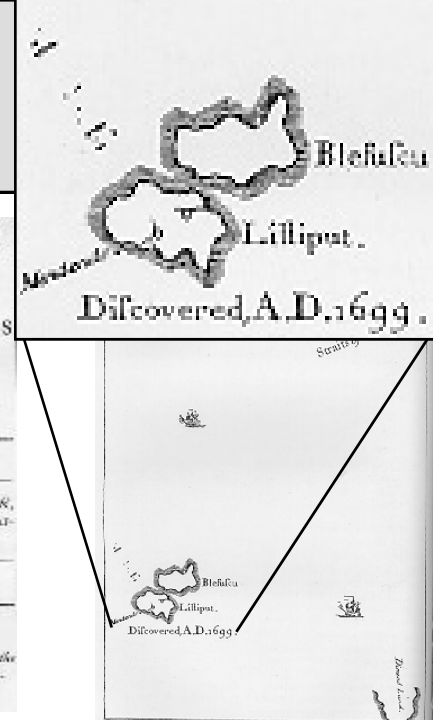
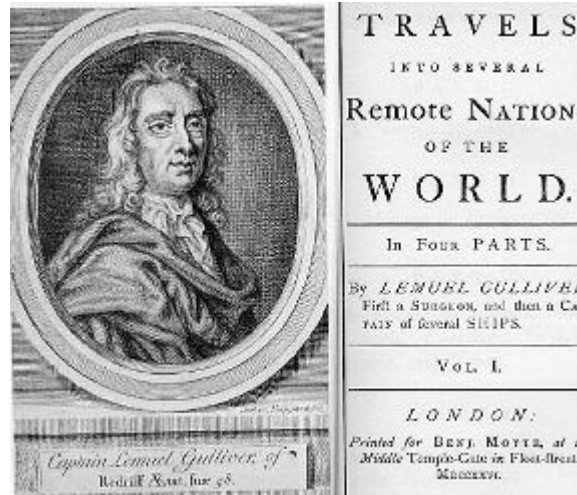
- **ON HOLY WARS AND A PLEA FOR PEACE**

- This is an attempt to stop a war. I hope it is not too late and that somehow, magically perhaps, peace will prevail again.
 - The latecomers into the arena believe that the issue is: "What is the proper byte order in messages?".

- přirovnává to k pasáži z Gulliverových cest

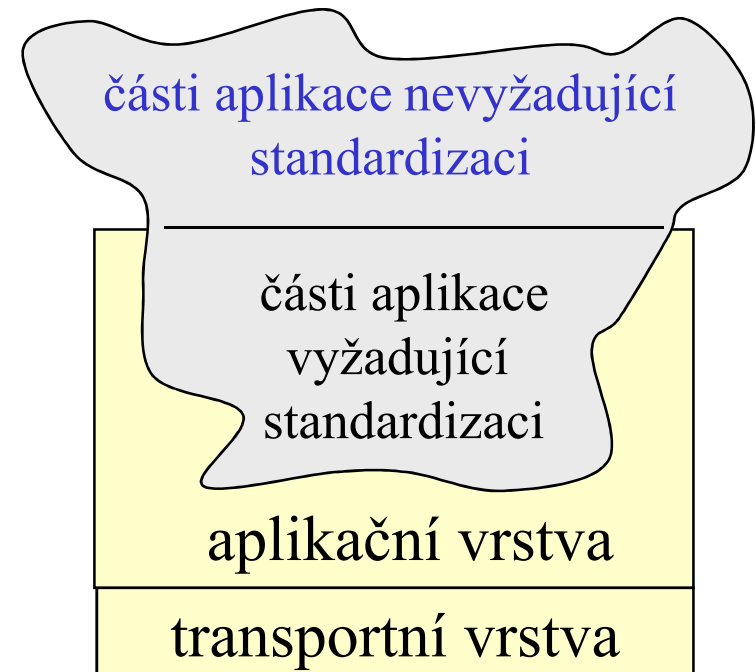
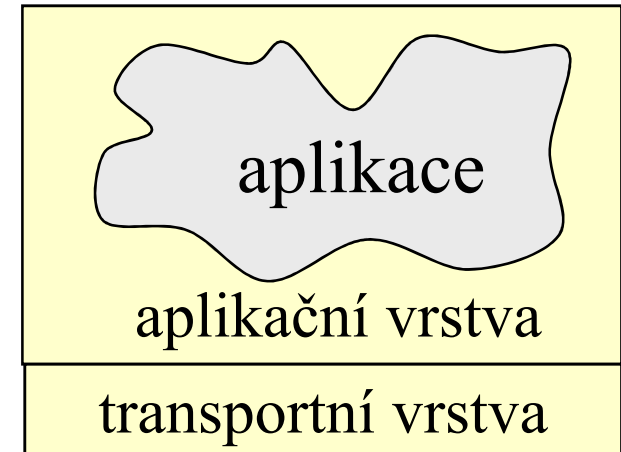
- kde Jonathan Swift parodoval náboženské války mezi Anglií a Francií, mezi protestanty a katolíky

- Gulliver se dostal do země Lilliput, která vedla nesmiřitelnou válku s říší Blefuscu
 - bojovalo se o to, zda rozbíjet vajíčka "na malém konci" ("at the **L**ittle End", jak to praktikovali v říši **L**illiput), nebo "na velkém konci" ("at the **B**ig End", v říši **B**lefuscu)

aplikační vrstva

- původní představa:
 - bude obsahovat aplikace
 - problém: aplikací je moc, musely by být všechny standardizovány
 - to nejde stihnout
 - nemělo by to ani smysl
- později:
 - aplikační vrstva bude obsahovat pouze „jádro“ aplikací, které má smysl standardizovat
 - například přenosové mechanismy el. pošty
 - ostatní části aplikací (typicky: uživatelská rozhraní) byly vysunuty nad aplikační vrstvu

kritika RM ISO/OSI

- je příliš prodchnut „světonázorem“ lidí od spojů, ale měl sloužit „lidem od počítačů“
- je příliš složitý, těžkopádný a obtížně implementovatelný
- je příliš maximalistický
 - chce nejprve všechno, a pak se musí uskrovnovat
- vzniká „od zeleného stolu“, nerespektuje požadavky a realitu běžné praxe
- počítal spíše s rozlehlými sítěmi než se sítěmi lokálními
- některé činnosti (funkce) zbytečně opakuje na každé vrstvě
- jednoznačně upřednostňuje spolehlivé a spojované přenosové služby
- některé předpoklady, učiněné při vzniku RM ISO/OSI, se nenaplnily
- například:
 - autoři předpokládali, že v každé zemi bude jedna velká síť vlastněná a provozovaná státem
 - důsledek: nebyl žádný důraz na tzv. internetworking, neboli na vzájemné propojování sítí
 - v TCP/IP byl od začátku velký důraz právě na internetworking
 - autoři předpokládali propojení uzlů výhradně pomocí dvoubodových spojení
 - linková vrstva původně neřešila sdílený přístup (když jde o sdílený spoj)
 - důsledek: došlo k rozdělení linkové vrstvy na dvě podvrstvy

RM ISO/OSI, spolehlivost a spojovanost

- spolehlivost:
 - RM ISO/OSI počítá primárně se spolehlivými přenosovými službami
- představa lidí od spojů:
 - nespolehlivou přenosovou službu (která může ztrácet data) by si nikdo nekoupil!!
 - proto i přenosová infrastruktura (do síťové vrstvy) musí fungovat spolehlivě
- představa lidí od počítačů:
 - zajištění spolehlivosti je spojeno s velkou reží
 - spolehlivost si efektivněji zajistí koncové uzly
- nespolehlivé přenosové služby se do RM ISO/OSI dostaly až dodatečně
 - na nátlak lidí od počítačů
- RM ISO/OSI počítal jen se spojovanými přenosovými službami
 - odpovídá to způsobu fungování telekomunikačních sítí, např. telefonní sítě
 - pro menší a méně pravidelné přenosy může být výhodnější nespojovaný charakter přenosu
- možnost nespojovaného přenosu se do RM ISO/OSI dostala až dodatečně

RM ISO/OSI dnes

- RM ISO/OSI byl dlouhou dobu "oficiálním řešením"
 - státní správa chtěla řešit všechny sítě ve své kompetenci na RM ISO/OSI
 - nutné profily GOSIP a "zúžení"
 - nakonec se ukázalo jako neschůdné
- dnes je RM ISO/OSI "na hlavu poražen" rodinou protokolů TCP/IP
 - lze jej považovat za "odepsaný"
- dodnes je dobrým "učebnicovým příkladem"
 - toho jak se věci mají dělat
 - rozdělení do vrstev, rozdíl mezi službami, protokoly a rozhraními
 - toho, jak se věci nemají dělat
 - návrhy od zeleného stolu, velikášství, nepraktičnost,
- některé protokoly, vyvinuté v rámci RM ISO/OSI, byly různě převzaty a používají se i dnes
- příklady:
 - X.400 (řešení el. pošty)
 - velmi univerzální, bylo základem MS Exchange (uvnitř, nikoli navenek)
 - X.500 (adresářové služby)
 - "odlehčením" (zjednodušením) vznikl úspěšný protokol LDAP (Lightweight Directory Access Protocol)

